

Duchovní práce v rodině

Pavla Bejšáková

Jako rodiče se stáváme vstupní branou k pozemské cestě svých dětí. Dítě sestupuje z božských světů do temnoty jiné bytosti s velikou odvahou. Svěřuje se naprosto do jejich rukou. Dříve bylo dítě částečně ochraňováno matčinými instinkty, ale ty v průběhu posledních století vymizely a dnes je třeba nahradit je poznáním. Lidstvo ztratilo spojení s duchovními světy a tím i jejich ochrannou náruč. Osamostatnili jsme se, abychom se mohli stát svobodnými bytostmi. Je třeba, aby každý sám z vlastní vůle navázal opět spojení s duchovními světy a vystoupil z temnoty tím, že znovu naváže přetřhané nitky.

Když stojíme před novorozencem, klademe si otázku, jak být co možná nejlepším rodičem? Co dělat, abychom dítě správně dovedli k dospělosti a připravili ho na život? Když na nás dítě hledí, vidíme v jeho očích ještě nebe. S tím, jak postupně vrůstá do pozemského světa, toto nebe v jeho očích pohasíná. Od nebeských strážců – andělů – přebírají děti rodiče (kmotři, učitelé) a je na nich, aby svým svěřencům začali budovat duchovní most přes temnou propast – do doby, než se v jejich srdcích zrodí vnitřní nebe.

Co od nás očekávají bytosti, které k nám přicházejí?

Přicházejí s velikou oddaností, důvěrou a láskou ke svým rodičům, které si samy vyvolily před svým vstupem do pozemského bytí a do jejichž rukou se bez jakýchkoli podmínek svěřují. Přicházejí s velikým očekáváním, vírou v život a touhou uplatnit se ve světě. Je na nás, abychom svým necitlivým přístupem neuloupili dětem tuto víru. Aby se jejich víra nezměnila v bázeň z temné propasti, která by byla natrvalo vryta do jejich srdcí.

Očekávají od nás láskyplné přijetí, ne vyrvání z rukou andělů intelektuálním způsobem výchovy a zbavení jemné vnitřní citlivosti přemírou vnějších vjemů. Očekávají naše probuzení a vědomé uchopení skutečnosti. Očekávají pevně na zemi stojící rodiče, kteří nastoupili na cestu poznání duchovních souvislostí. Očekávají u svých vychovatelů pevnou víru a vnitřní jistotu, o kterou se mohou opírat do doby, než se samy ukotví ve světě.

Dnešní děti vstupují do nové doby. Počátkem minulého století lidstvo překročilo práh, za nímž lze reálně zažít druhý příchod Krista. Kristus se stále více přibližuje lidem. Pronikl z duchovních do éterných vrstev, takže ho rostoucí počet lidí může potkat ve viditelné podobě v éterné sféře země. Svůj zážitek zření Krista popisuje nádherně Marko Pogačnik ve své knize *Systémy země a síla Kristova*. Na tento vnitřní zážitek je třeba dítě připravovat. Vychovatel by měl vést dítě s vědomím, že toto dítě může potkat Krista, a vychovávat způsobem, aby mu toto setkání co nejvíce umožnil.

Práce s dětmi jako možnost sebevýchovy

Dítě *chce* být vychovááno a *chce* být správně vedeno do života. Chce, aby mohlo své rodiče v prvním sedmiletí napodobovat a v druhém sedmiletí pokládat za autority.

Chce v nich ve zralém věku spatřovat ideály a podle jejich obrazu žít a pracovat. Co to znamená pro rodiče?

Pokud chce být rodič (kmostr, učitel) vzorem pro dítě, znamená to pro něj velkou sebevýchovu. Musí mít schopnost vnitřně na sobě pracovat a vytvořit v sobě pevnou osu směřující k jeho budoucímu ideálu. Moudrost si přinášíme ze své duchovní existence (téměř vše ze své moudrosti však vrůstáním do hmotného světa zapomínáme, abychom ji opět svými vlastními silami vydobyli). Vůli k mravním ideálům si však člověk musí vypěstovat až na zemi, protože ta je výrazem jeho sebevědomého já. Klíčící mravní sílu je třeba pěstovat a pokud chce být vychovatel dítěti dobrým vzorem, musí v něm tato mravní síla *žít*.

V čem tedy spočívá výchova? Dítě se od nás může spoustu věcí naučit, to však není podstatou výchovy. Dítě nevychoáváme tím, čemu ho učíme a co s ním děláme, ale tím, *čím sami jsme*. Chceme-li být dobrými vychovateli, musíme většinu práce vykonat sami na sobě. Obstojí ti, kteří jsou v duchovním smyslu dobří lidé.

Z duchovních světů si dítě přináší nebeský způsob komunikace – duchovní dýchání. Při výdechu rozšířím svou bytost do prostoru (jsem mimo sebe, mimo svůj střed) a při nádechu stahuji svou bytost zpět k sobě, do svého středu. Rozšíření bytosti do prostoru se může dít v určité orientaci; když se rozšiřuji s úmyslem „něco se dozvědět“, táhne mě to například k určité andělské bytosti, kterou svou bytostí obsáhnu a z které následným nádechem nadechnu do sebe její myšlenky. Tento způsob komunikace dítě používá dříve, než je postupně nahrazen jinými pozemskými způsoby komunikace.

Svým působením na dítě přijímáme velkou zodpovědnost, když si uvědomíme, že *z nás dítě nasává to, co jsme*. I kdybychom stokrát svému dítěti vysvětlovali, jak se má chovat, co je dobré dělat a co nikoli, malé dítě bude vždy naším obrazem, protože z nás do sebe nadechuje to, co jsme my. Jak je možné se vyrovnat s takovou zodpovědností? Jak je možné vyrovnat se s tím, že dítě do sebe přijme všechnu naši nedokonalost?

V první řadě je třeba si uvědomit, že neexistuje ideální rodič či učitel. Všichni stojíme na vývojové cestě; proto jsme přišli na zem, byli jsme vetknuti do těchto souvislostí, postaveni před tyto úkoly. Dokud jsme s dětmi, neměli bychom myslet na své slabosti. To není možné, pokud jsme uvnitř – vnořeni. Teprve, když se vynoříme, můžeme se svými slabostmi zabývat. Můžeme se s odstupem vrátit k uplynulému dni a vytvořit si obraz sebe sama, představit si sebe v situaci dítěte a dívat se na sebe očima svých dětí. V tu chvíli pocítíme jistou bolest. Tato bolest nás může uvést do pochybností, zda jsme pro své děti dost dobrými rodiči – nebo také k tomu, abychom si řekli: zítra to udělám jinak.

Přitom je dobré vědět, že dítě neočekává naši dokonalost! Dítěti nevádí, že jsem ještě neotesaný. Pro dítě je důležité, zda se otesávám, zda jsem na cestě. Zda mám vizi, směr a zda se tímto směrem vyvíjím. Je přirozené, že člověk dělá chyby. Důležité ale je se z těchto chyb poučit. V každém okamžiku musíme mít na paměti, že bychom neměli dělat nic, co by dítě nemohlo napodobit. Musíme umožnit dětem svobodně nás napodobovat, protože jen tak se z nich v budoucnu mohou stát osobnosti.

Vnitřní cesta

Od počátku minulého století začala probíhat veliká proměna způsobu života. Ztrácejí se tradiční modely, které děti přejímaly od svých rodičů, a člověk se dostává do vzduchoprázdna. Ve vývoji lidstva nastal okamžik, kdy nevíme, co je dobré a co je špatné; kdy člověk neví, kdo je on sám. Dostanu jakýsi strach, že nenajdu-li odpověď na otázku „kdo jsem?“, nebudu umět ve světě správně jednat. Dostávám hlad – hlad po poznání. Tento hlad je začátkem cesty vnitřního vývoje, cesty poznání pravdy. Co je to poznání? Poznání není shromažďování vědění. Poznání je použití získaných informací jako podnětu k vnitřní proměně a přispění k vývoji sebe i světa. Vývojem se nerozumí vývoj inteligence či technický pokrok, lidský vývoj spočívá ve vztahu člověka k dobru. Po mých otázkách po smyslu života následuje práce na sobě, při které se ve mně něco změní. Cílem je objevit v sobě skryté duševní síly, které vedou k vnitřní proměně. Probuzením těchto duševních sil a vypěstováním vnímacích duchovních orgánů mohu opět navázat ztracené spojení s duchovními světy. Abychom nebyli pouhými pozorovateli, ale stali se spolutvárci...

Toho lze dosáhnout sebevýchovou za spoluúčasti pravidelné meditace. Šest základních cvičení (cvičení kontroly myšlenek, ovládnání vůle, citové rovnováhy, pozitivitu, nezaujatosti a životního souladu) je popsáno v knize přednášek Jana Dostala *Šest základních cvičení*, kterou vydalo nakladatelství Opherus v roce 2001. Pravidelně jednou měsíčně se také nad těmito cvičeními schází v Obci křesťanů skupina pod vedením faráře Milana Horáka. Šest cvičení a vnitřní cesta je i tématem základních knih Rudolfa Steinera *O poznávání vyšších světů a Tajná věda*.

Budovat duchovní most – vkládat semínka do dětských duší

Jak budovat duchovní most? Tím, že my sami budeme duchovně aktivní. Že sami navážeme přetrhané nitky s duchovním světem. Když se otevřeme duchovním světům, získáme zdroj moudrosti, který nám pomůže nevychovávat své děti hlavou, ale srdcem.

Pokud dojdeme k poznání duchovních souvislostí, pak pochopíme, že všechno v našem životě má svůj smysl a budeme ochotni tento smysl hledat. Zjistíme, že v našem životě neexistuje okamžik, který by byl méně významný než jiný. Že jsme byli zasazeni právě do těch podmínek, které jsou těmi nejlepšími pro náš vývoj. Že ode všeho, s čím se v životě setkáme, se máme něčemu naučit. To nám pomůže změnit svůj postoj vůči světu. V tom, co se mi dříve zdálo být příkořím, objevím dar, který mi má pomoci se proměňovat. Celý život dostáváme od života dary, jen je třeba je vidět a – přijmout. Pokud sami projevujeme lásku a úctu ke všemu stvořenému a vděčnost za tyto dary, pak i naše děti tuto kvalitu lásky, úcty a vděčnosti od nás přirozeně nasají.

Goethe mluví o třech stupních úcty v průběhu náboženského života lidstva a analogicky života člověka: První je úcta k tomu, co je nad námi. Osvobozuje od strachu tím, že učí vzhlížet vzhůru. Druhá je úcta k tomu, co je nám rovné. Ta činí člověka moudrým a zařazuje ho do lidstva jako člena. Poslední je pak úcta k tomu, co je pod námi. Teprve ta je křesťanská, protože učí lidi uznávat samu nízkost a chudobu jako božskou a s láskou se sklánět k nedokonalosti a hříchu. A teprve z toho, že se člověk ke všem těmto úctám přiznává a že je pěstuje, v něm pak vzniká

nejvyšší úcta: úcta k sobě samému. Těmito třemi stupni úcty má také postupně vést výchova, neboť jen touto cestou může být člověk veden sám k sobě.

Je velkou chybou se domnívat, že je třeba předkládat dětem jen to, co dokáží chápat svým rozumem. Je třeba si uvědomit, že dítě je vyspělá bytost (možná mnohem vyspělejší než my sami) – teď právě v situaci dítěte. Semínka, která budou zasetá do dětské duše, vydají své plody až v dospělosti. Teprve potom si plně uvědomíme, jak mnoho pro nás znamenal člověk, který nám byl v dětství přirozenou autoritou, a pochopíme význam toho, co do nás tenkrát vložil. Dobrý vychovatel ukládá dětem cosi do ranečku, aby – až přijde čas a ony se do svých ranečků podívají, z nich mohly čerpat. Jak smutné, když někdo svůj raneček otevře a zjistí, že je téměř prázdný... Teprve mnohem později porozumíme tomu, co bylo v mládí zaseto do našich duší. A bude to pro nás oživujícím pokrmem. Pokud vložíme do duše svého dítěte zárodek úcty, pokory a vděku, pak tento zárodek může v dospělosti vyrůst ve schopnost dávat – žehnat.

Rodinná kultura

Jako by se z našich domovů vytrácelo teplo, jako by se z nich vytrácel život. Většinu dne je domov prázdný, děti jsou od rána do večera ve školních zařízeních a také rodiče si venku vyřizují své záležitosti. Když se večer vrátíme domů, nemáme obvykle ani čas se všichni společně sejít. Měli bychom oživovat své domovy tím, že v nich budeme znovu zasívat semínka kultury. Historické kulturní tradice pohasly – svátky se dnes slaví ze setrvačnosti a jsou většinou zcela prosty smyslu. Je na nás, abychom ze znalosti duchovních skutečností opět nechali ožít své domovy uměním (zpěv, malování, různé tvůrčí činnosti), náboženstvím (poskytovat duševní potravu sobě i dětem povzbuzením, zaplněním a rozveselením jejich duší – vyprávět jim pohádky a živé příběhy, zprostředkovat vnitřní prožívání svátečních okamžiků, ale i umožnit chvíle vnitřního ztišení) a produhováním každodenního lidského konání. Abychom zanesli do svých domovů teplo, radost a humor. A to je úkolem dnešní ženy – zažehnat teplý plamínek ve své domácnosti a učinit z ní domov.

Výchova nespočívá v tom, že budu dítě tvarovat podle svých představ a plánů. Dítě nechce být poučováno. Dítě od nás požaduje, abychom mu vytvořili takový prostor (takovou atmosféru), ve kterém budeme *společně s ním* duševně přítomni a budeme mu k dispozici pro jeho svobodný vývoj. Nemělo by to vypadat tak, že dítěti oznámíme: sluší se, abys uměl hrát na klavír; od zítřka tě přihlásíme na klavír. Když ale maminka sama hraje na klavír či jiný nástroj, dítě touží umět takové úžasné věci jako ona. Nebo: tak a teď mi budeš pomáhat s pečením chleba. Když ale maminka bude péct chleba a dítě přijde a požádá, zda to může také zkusit, vše mu ochotně vysvětlíme. Dítě říká: pomoz mi, abych to také dokázal! Ze své přirozenosti se chce učit všem smysluplným činnostem, které děláme my. Chce, abychom mu ukazovali duchovní souvislosti tím, *jak žijeme*. Chce s námi prožívat každý banální obyčejný den jako bohoslužbu: vnímat přírodu, česat jablka a ukládat je do sklepa, sít a okopávat zeleninu, zalévat květiny, péct chleba, připravovat jídlo...

Se vším, co dítěti říkáme nebo co děláme, bychom měli být vnitřně spojeni, abychom byli autentičtí, jinak je to mrtvé a dítě to neumí uchopit. Jsou činnosti, se kterými se neumíme vnitřně spojit (například vůbec nejsme muzikální). Pak bychom se měli pokusit najít činnost, ve které jsme „duševně doma“, „svou parketu“ – činnost, která

je „na nás šitá“, a tu rozvíjet. Jen je třeba ji v sobě objevit. Proč bych se nemohl ve třiceti nebo čtyřiceti letech naučit na flétnu, na kytaru, na piano? Proč bych nemohl začít malovat, přihlásit se do kursu keramiky, psát básně či povídky? Proč bych nemohl začít hrát divadlo, chodit do sboru? Proč bych se nemohl naučit německy či začít chodit na přednášky o antickém umění? Pokud nebudu žít kulturním a náboženským životem já, nemohu to chtít po svých dětech. Dítě nezajímá přednáška o smyslu vánoc, dítě zajímá, zda myšlenku vánoc žiji. Je naším velkým krásným úkolem zprostředkovat dětem vnitřní prožitek svátků a slavností v průběhu roku. Vytvořit atmosféru k takovému prožitku a tím připravit pokrm k nasycení jejich i našich duší. Prožívání svátků má svůj hluboký vnitřní smysl. Vnější dění je zde obrazem dění vnitřního. Svátky nás postupně provedou proměnou lidské duše. To je náboženská výchova. Pokud umožníme svým dětem přijímat do sebe pravdivé obrazy – v přírodě, v pohádkách, v prožívání ročního rytmu či v našem pravdivém každodenním konání, pak se jejich duše radostně rozezní a s těmito obrazy rezonují.

Dnešní svět je stále více technizován. Teplá lidská práce je nahrazována chladnou elektřinou. Ne elektrický robot, ale jen lidská ruka může vetkat do obyčejných věcí lidské teplo, zlidšťovat, proteplovat a prosvětlovat ten kousek světa kolem nás a tím pozvedávat věci výše k lidem. Zprostředkovat tak dětem náladu úcty. Neznamená to bránit se vývoji a žít v minulosti. Nemusíme se vyhýbat všem vymoženostem dnešní doby, ale neměli bychom se stát jejich otroky. Jen tehdy mají přístroje své oprávnění, pomohou-li nám osvobodit se, abychom mohli rozvíjet svůj kulturní život. Úkolem dnešní ženy je poznat duchovní souvislosti a hledat rovnováhu. Vyvážit pronikání podpřírody do našich domovů tím, že bude domov o to více produchovňovat, pozvedat, zlidšťovat, proteplovat. Pokud tento svůj úkol žena vnitřně procítí, nebude pro ni problémem správně duchovně děti provést jejich dětstvím. (Na toto téma vydalo v tomto roce nakladatelství Fabula knihu přednášek M. Schmidta-Brabanta *Spirituální základy práce ženy-matky*.)

Kde vzít čas a sílu?

Je uměním dělat věci v pravý čas a ve správném rytmu. Všechno v životě má svůj čas. Život lze rozdělit do několika etap. Nejprve člověk přijímá, nasává, vzdělává se. V druhé polovině by měl z toho, co přijal a v sobě rozvinul, vydávat. Život jako by odpovídal jednomu ročnímu cyklu. Jaro jako čerstvost, masivní růst a rozvoj, léto jako rozkvět a dosahování zralosti, podzim jako vydávání plodů a zima jako ztišení a zvnitřnění. Po rozkvětu fyzická složka člověka slábne a duchovní složka sílí. Kde umírá hmota, rodí se duch. Fyzický podzim je tedy duchovním jarem. Druhá polovina života, kdy se nám uvolňují křídla od našich největších pozemských povinností (vzdělávání, materiální zabezpečení, výchova dětí), by měla tedy znamenat na jedné straně vydávání plodů a na druhé straně vlastní duchovní rozvoj.

Každá životní etapa má svůj smysl a může přinést mnoho radosti, bude-li plodně využita. Vše se prolíná, ale vždy je něco prioritní. Je uměním procházet životem tak, aby člověk byl v každém okamžiku plně přítomen a využíval každého dne ke svému vývoji i k vývoji světa.

Je na nás, jestli využijeme anebo promarníme to relativně krátké období, ve kterém jsme dostali příležitost účastnit se výchovy svých dětí. Pokud pochopíme smysl životní etapy, ve které se právě nacházíme, umožní nám to zklidnit svou duši a získat

sílu k maximálnímu využití tohoto období. Pokud se řítíme svým životem nekontrolovaně, nenacházíme smysl života, pak naše duše spěchá od jedné události ke druhé, hledá, jakým smyslem by naplnila svůj život, a tímto rozptýlením se velmi vnitřně oslabuje. Neukotvené duše rodičů a vychovatelů pak působí na duši dítěte ničivě, protože je mu tím odnímána duševní potrava. Děti, které necháváme v dětství duševně hladovět, budou s problémy uchopovat svůj život. Budou muset v budoucnu zápasit s ochromujícími pocity neradostné nálady. Měli bychom jít životem klidně a pevně. Umět rozeznávat důležité od nedůležitého, nenechat sebou kymáčet, vláčet, házet ze strany na stranu. Veškeré naše konání by mělo být smysluplné. Dětem bychom měli dát pevné body během dne, týdne a roku, aby se o ně mohly opírat a aby tak získávaly pocit jistoty a řádu. *Rytmus je síla*. Pokud i my budeme schopni uspořádat si život v určitém rytmu, náš život přestane probíhat chaoticky a nám se tak uvolní netušená síla. Základem všeho rytmického uspořádání je střídání nádechu a výdechu. To, co dýchá, žije. To, co nedýchá, se dusí. Je třeba umět se vnořit a opět získat odstup. Platí to obecně a pro práci s dětmi zvláště. Děti z nás sají naši sílu, protože samy budují svůj organismus, a my musíme umět s touto svou silou dobře hospodařit. Polovinu darovat a polovinu si nechat. Umět stále nacházet rovnováhu. Najít si chvíle v každodenním běhu života, které nám pomohou získat odstup a při kterých načerpáme sílu opět se do své práce s dětmi ponořit.

Je uměním maminky dobře si rozdělit čas. Vyloučit věci nedůležité a zbytečné. Činnosti potřebné pak rozdělit na ty, které mohou dělat děti se mnou (vaření, uklízení, zahradničení), činnosti, které dělám s dětmi (malování, zpívání, tvoření), činnosti, které dělám sama, ale jsem s dětmi duševně přítomna a děti si hrají samy (žehlení, šití, zašívání), a činnosti, při kterých chci být sama (čtení, studium, pracovní povinnosti, kultura, spánek). Plně duševně přítomna s dětmi jsem tedy pouze v prvních třech případech, ve čtvrtém nikoli. Střídání duševního ponoření a odstupu je nezbytně nutné pro zachování vnitřní rovnováhy. Musím si jasně vymezit čas, který aktivně prožiji s dětmi, a čas, který si vymezím pro sebe. Mohu využít dobu, kdy je dítě ve školce, kdy spí, nebo mě v této době může zastoupit manžel či babička. Pokud trávím čas s dětmi, pak musím být s nimi celou svou bytostí, nikoli jen její fyzickou částí. Děti nebudou klidné a spokojené, pokud bude s nimi přítomna jen má kopie a nikoli originál. Nelze s dětmi malovat a přitom myslet na to, kdy přijde instalatér. Vše, co vypadne z mého vědomí, se začne umrtvovat: piano bude zaprášené, květiny začnou chřadnout, večeře bude připálená... a děti „budou zlobit“. Přitom je možné pozorovat, že činnosti, ve kterých jsem duševně aktivní a které činím s radostí, nevysilují, naopak mohou energii dodávat. Umění výchovy je součástí umění života. Pokud se nám podaří nechat rozeznít dětskou duši tím, že umožníme, aby se mohlo nebe dotknout země, pak jsme umělci...

